

Wouda

N.J. Wouda's meelfabriek Sneek

Wouda's meelfabriek in Sneek is in 1818 gesticht door Hans Clz. Wouda, die een winkel in grutten had aan het Grootzand. De fabriek werd daar achter gebouwd aan het Achterom. In 1912 werd aan de Koopmansgracht een nieuwe meelfabriek gebouwd, die tot de Tweede Wereldoorlog meerdere malen uitgebreid is. Deze fabriek werd omgedoopt in "N.J. Wouda's Meelfabriek". In 1977 werd op het industrieterrein Houkesloot weer een nieuwe fabriek gebouwd met betere bereikbaarheid. De oude fabriek werd 1979/1980 gesloopt. Wouda is gefuseerd met de firma Koudijs uit Den Bosch. Het bedrijf in Sneek produceert nu onder de naam Koudijs – Wouda.

Ansichtkaart van de fabriek midden twintiger jaren

De firma Wouda verspreidde voor de Tweede Wereldoorlog plaatjes bij de "verpakte grutterij-artikelen". Wouda heeft 6 eigen albums uitgebracht, die allemaal iets bijzonders hebben. De eerste vier albums zijn documentair, met blokken beschrijvingen onder de plaatjes. De laatste twee zijn jeugdboeken met topografische fotoplaatjes als illustraties.

Dagbladadvertentie uit 1910

De eerste uitgave is *Onze Artis*, een slap album van groot kwartoformaat met 90 kleurenplaatjes van dieren. Het heeft een opvallend omslagontwerp, waarop het volgende album *Onze Hoenders* aansluit. De reclameseries van *Onze Artis* zijn een selectie uit 24 series van 6 dierenplaatjes afkomstig uit Duitsland, die niets met de dierentuin Artis van doen hebben. Diverse bedrijven hebben er delen van uitgegeven, al dan niet met een album. De afbeeldingen zijn (zeer slechte) verkleinde kopieën van de Duitse plaatjes, die eerst in Kaufmanns-formaat (Liebig-formaat) zijn uitgebracht (in Nederland o.a. door Sipkes) en later in automatenformaat (in Nederland o.a. door Holland China Thee).

Het volgende album, *Onze Hoenders*, is qua uiterlijk een vervolg op het eerste album, maar daarmee houdt de vergelijking op. Het bevat slechts 42 plaatjes en de afbeeldingen zijn van Nederlandse afkomst. Het zijn kopieën van afbeeldingen uit de "Platen-Atlas van de meest bekende kleurvariëteiten bij hoenders" van Roel Houwink Hzn en C.S.Th. van Gink (Assen, 1919. 39 pp. met 87 kleurenlitho's). Houwink schreef een aantal boeken over hoenders, waaronder het standaardwerk "De hoenderrassen in hunne vormen en kleuren" (Stoomdrukkerij Floralia Assen, 1909-1916), in vier delen met bijna 1.000 pagina's, 652 zwart-wit illustraties en 99 kleurenlitho's van C.S.T. van Gink. De kleurenafbeeldingen werden in 1919 overgenomen in de platenatlas, waar vervolgens de plaatjes voor dit album uit genomen zijn. In 1929 schreef Houwink nog het grote, gezochte album "Ons Hoenderboek" van de Sigarenfabriek Gebr. Majoor, met plaatjes van een andere illustrator. Cornelis van Gink maakte de 12 duivenalbums van Pleines (1923-1926).

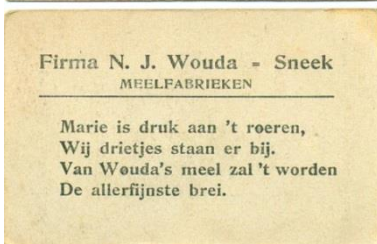
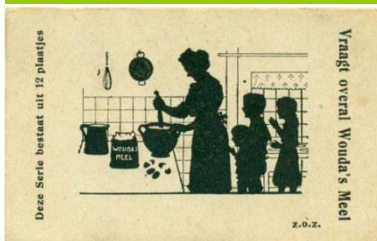
Plaat 64. Japansche Krielhoenders (Chabo's), wit zwartst.

Een van de platen in de Platen-Atlas, gesigeneerd door Van Gink, originele afmetingen 17,5 x 12 cm.

De volgende twee uitgaven zijn *Vaderlandsche historie* en *Vaderlandsche kasteelen*. Dit zijn weer grote, dunne boeken maar nu met stijve kft waarin de inhoud net als bij de grote reclamealbums als één pakket in is genaaid. Beide boeken bevatten 72 zwart-wit plaatjes. *Vaderlandsche Historie*, met reproducties van oude gravures, is voor een groot deel een historische portretten-galerij en lijkt de voorloper te zijn van de vier reclamealbums door C. van Son met dezelfde titel. In *Vaderlandsche Kasteelen* zijn zowel foto's als reproducties van oude prenten gebruikt. Dit album is ook uitgegeven door Koffiebranderij en Theehandel Insulinde in Groningen.

Een aantal platen, aangevuld met een aantal nieuwere, zijn van januari 1920 tot midden twintiger jaren los bijgevoegd bij het geïllustreerde weekblad voor vogelhouders Avicultura.

Tussendoor gaf Wouda een serie van 12 silhouetplaatjes uit, die "zwartjes" genoemd werden, maar die niets van doen hebben met de fotoplaatjes die algemeen als zwartjes aangeduid worden. Op de voorkant is een huiselijke scene getekend en op de achterkant staat een bijpassend reclameversje.

Een opmerkelijk detail in alle vier albums is dat de inplakkaders voor de plaatjes veel groter zijn dan de plaatjes, zodat ze samen met de tekstblokken eronder kolommen vormen. Ze zijn alle vier gemaakt door Drukkerij Torenlaan in Assen, die mogelijk ook drie eigen albums voor de plaatsgenoot en concurrent van Wouda, Meelfabriek en Grutterij Bouma.

Deze vier bijzondere albums werden gevolgd door twee jeugdboeken die ook opmerkelijk zijn van uitvoering, maar niet uniek want met deze albums aapt Wouda plaatsgenoot Bouma na. De kleine albums van circa romanformaat bestaan uit een pakket losse bladen met een dunne omslag eromheen gevouwen, bijeengehouden door een bindkoord. Deze uitvoering is afgeleid van de albums "Uit de Dierenwereld" (1922 en 1923) uitgegeven door Bouma en van het album "Een vakantie-reis door Friesland" dat Bouma in 1924 uitgaf. Geen gelukkige keuze van Wouda, want de losse bladen scheuren snel uit op de ponsgaatjes, te meer omdat de albums tweemaal zo dik zijn als het vakantiealbum van Bouma, die zelf al snel is overgegaan op een betere uitvoering.

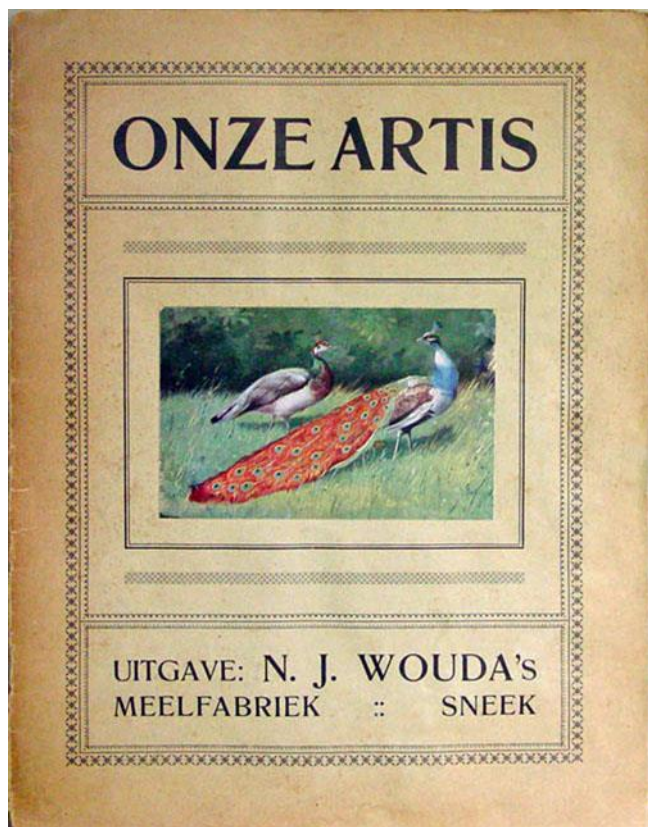
De twee boeken getiteld *Een avontuurlijke tocht; Wim en Bram met „Sara” op reis* en *Het Ford-avontuur van Wim en Bram* sluiten op elkaar aan. Ze beschrijven beide een vakantiereis die voert langs vele steden en dorpen van Noord-Nederland, waarmee Bouma gevolgd wordt. De 144 plaatjes in elk album zijn topografische zwart-wit fotoplaatjes in een grove grijzige druk zoals in de twee voorgaande albums en in het vakantiealbum van Bouma. Waarschijnlijk is de drukker Torenlaan verantwoordelijk voor al deze albums.

Het tweede boek, dat volgens het verhaal een of twee jaar na het eerste speelt, daarover is de tekst niet eenduidig, passeren de jongens met het Katerveer bij Zwolle de IJsselbrug in aanbouw, die bijna klaar is. Deze brug is geopend in 1930. Dit album is dus vermoedelijk in 1929 uitgekomen, en de eerste avontuurlijke tocht was dus circa 1927.

Aan het eerste boek zat een prijskaartje van 25 cent. Dat werd voor het tweede album drastisch verhoogd naar 40 cent in de winkel en 50 cent per post. Dat was te veel gevraagd voor de gemiddelde klant, zeker in de daaropvolgende crisistijd. In mei 1930 werd de prijs verlaagd naar 25 cent.

Advertentie in het Nieuwsblad van het Noorden van 10-5-1930

Deze twee jeugdboeken zijn de laatste uitgaven van Wouda.

WOUD01 Onze Artis

Onze Artis. Uitgave: N.J. Wouda's Meelfabriek Sneek. Album voor de plaatjes voorkomende in Wouda's verpakte grutterij-artikelen. (191?)

Titelpagina plus 15 ongenummerde tekstpagina's aangeduid als Serie 1 t/m Serie 15, met 90 plaatjes om in te plakken op de tekstpagina's.

Prijs: 50 cent

Dit album komt voor met verschillende kaarten op de voorkant geplakt, net als op het reclamealbum "Uit de Dierenwereld".

De plaatjes in dit album zijn geheel of deels ook uitgegeven door een aantal andere bedrijven. Het album van Wouda is echter uniek.

Kenmerken

Groot gekartonneerd kwartoalbum (24,7 x 31,7 cm), met opgeplakte dikke kleurenkaart van 13,5 x 8 cm die niets met Artis van doen heeft. De achterzijde is blanco. De bladen zijn net als in de volgende albums van stevig grijs papier dat weinig verzuring vertoont.

Elke pagina heeft één serie van 6 plaatjes; serie-nummer en naam staan bovenaan de pagina. Onder elk

plaatje staat een redelijk uitvoerig blok tekst. Opmerkelijk is dat er bovendien bij elke serie een inleidend tekstblok staat.

De ongesigioneerde geschilderde plaatjes zijn op de voorkant genummerd met serie- en volgnummer. De inplakkaders zijn echter doorgenummerd van 1 tot 90. Alle plaatjes zijn liggend met uitzondering van de vogels serie 4 nrs. 4, 5 en 6. Deze reeks is bovendien verkeerd genummerd: plaatje 2 Arenden moet nr. 5 (23) zijn; plaatje 5 Arara's moet nr. 2 (20) zijn. Bij serie 6 zijn no. 1 en 2 verwisseld.

Dezelfde plaatjes komen voor in "Chromo's Dieren" van Sipkes jam. Serie 3 is gelijk aan Serie 5520 (het oorspronkelijke Duitse nummer) van het tweede album van Ten Have.

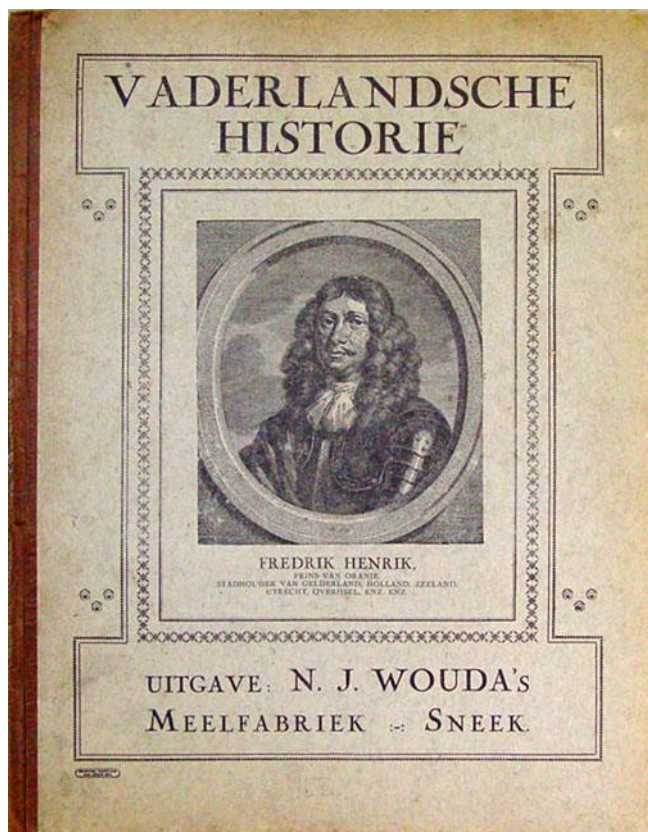
Inhoud

De gehele inhoud van het album heeft niets met de diergaarde Artis te maken. De 15 series zijn:

1. Honden
2. Katten
3. Duiven en Hoenderachtige Vogels
4. Klim-, Roof- en Zangvogels
5. Hoenderachtige Vogels. Zwemvogels, Steltloopers, Roofvogels
- 6 en 7. Knaagdieren
- 8 en 9. Hoefdieren
10. Vierhandige dieren
11. Verscheurende dieren (Katten)
12. Verscheurende dieren (Katten en Beren)
13. Vierhoevigen, Roofdieren, onevenhoevigen en vinpootige Roofdieren
- 14 en 15. De Jacht

Met uitzondering van Australië wordt de H u i s k a t in alle deelen der oude wereld aangetroffen. Bij de oude Egyptenaren werd zij als heilig vereerd, wellicht omdat zij voor den land-bouw schadelijk gedierte verslindt. Het wijfje heeft soms eene zware taak, zij moet hare jongen verdedigen tegen 't man-netje, dat ze dreigt op te eten zoolang zij nog blind zijn. De kat is minder gehecht aan den mensch dan de hond. Toch laat zij zich gaarne streelen. Zij heeft een afkeer van water; toch weet zij zich in dat element door zwemmen te redden.

WOUD03

Vaderlandsche historie

Vaderlandsche Historie. Uitgave: N.J. Wouda's Meelfabriek – Sneek. Album voor de plaatjes voor komende in Wouda's verpakte Grutterij-artikelen. (circa 1922)

20 ongenummerde pagina's inclusief titelblad met 72 plaatjes om in te plakken op de tekstpagina's.

Prijs: 50 cent

Kenmerken

Groot kwartoalbum (24,3 x 31,3 cm), halffinnen met lichtbruine gelakte rug met schildpadpersing Voor- en achterplat zijn beplakt met ruw, vezelig papier. De achterzijde is blanco. Het binnenwerk is van dik, stevig grijs papier dat geen verzuring vertoont en de dikke lithoplaatjes goed kan dragen. De vijf dubbele bladen zijn als één pakket in de band genaaid.

Het boek heeft geen voorwoord, colofon en inhoudsopgave. De 18 tekstpagina's bieden elk ruimte aan het inplakken van 4 plaatjes in een versierd kader. Onder elk kader staat een blok beschrijvende tekst.

De 72 plaatjes van 73 x 51 mm zijn tamelijk grove fotogravures, in offset gedrukt op wit lithokarton. Het zijn allemaal reproducties van oude gravures.

Inhoud

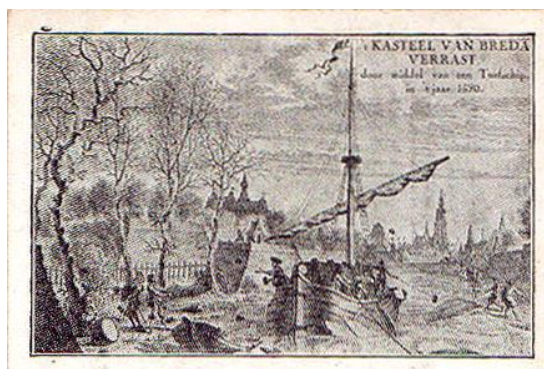
De vaderlandse geschiedenis is in dit boek sterk beperkt en sterk gefragmenteerd, waarbij de context volledig zoek is. Zo moet de lezer er halverwege de tekst over de Belegering van Damiate achter komen dat dit een gebeurtenis tijdens een kruisvaart is, doordat dat woord eenmaal gebruikt wordt.

In de eerste 10 plaatjes wordt van de aankomst der Batavieren via de Friezen, een kruistocht en enkele oproeren naar keizer Karel V gesprongen. Vervolgens wederom in 10 plaatjes naar Willem van Oranje, waarbij de moordaanslag op hem tweemaal passeert. Dan volgen enkele scènes uit de Tachtigjarige Oorlog, opgeluisterd met de portretten van prins Maurits, Johan van Oldenbarneveld en admiraal Van Heemskerck. Vanaf plaatje 29 volgen uitsluitend nog portretten van meer of minder beroemde figuren uit het tijdperk 1580 tot stadhouder Willem V die in 1795 naar Engeland vluchtte voor de inval van de Fransen.

Leerzaam voor de moderne mens is wel bij plaatje 34 van Cornelis Hooft (afwisselend met K en C geschreven) te lezen dat grondspeculatie door corrupte stadsbestuurders vier eeuwen geleden al bestond: *“De vroedschap had besloten de stad uit te leggen en in 1601 werd daarmee een begin gemaakt. Eenige regenten, misbruik makend van hunnen positie, hadden landen en erven buiten de stad aangekocht om die nu met woekerwinst te verkoopen.”*

Plaatje 22

‘t KASTEEL VAN BREDA VERRAST DOOR MIDDEL VAN EEN TURFSCHIP IN 't JAAR 1590. - Adriaan Janszoon van Bergen leverde gewoonlijk turf en brandhout aan 't Kasteel. Hij werd bereid bevonden 70 soldaten onder Héraugère in zijn schip mee te voeren. Deze zaten verborgen onder eene zoldering, midden in 't schip aangebracht. Einde Februari 1590 verliet men Zevenbergen. De soldaten leden door kou en honger. Eindelijk viel de laatste boom achter 't schip, een korporaal bezichtigde 't onachtzaam en de bezetting sleepte 't door 't ijs naar binnen. Terstond begon 't lossen en er werd zoo snel gewerkt, dat de soldaten weldra door de retsen der zoldering 't daglicht aanschouwden. De schipper en zijne knechts wendden nu vermoeidheid voor en stelden 't verdere lossen tot den volgenden dag uit. Te Middernacht kwamen de soldaten uit 't schip, overrompelden en doodden den wachthebbenden soldaat. De schipper en zijne knechts hadden door geweldig pompen belet, dat de wacht iets hoorde. De schipper en zijne knechts ontvingen een geschenk in geld en een jaargeld voor hun leven; de soldaten ontvingen 2 maanden extra-soldij en een gouden penning ter waarde van f 25.

Vaderlandsche Kasteelen

Vaderlandsche Kasteelen. Album voor de plaatjes voor komende in Wouda's verpakte Grutterij-artikelen. (circa 1924)

20 ongenummerde pagina's inclusief titelblad met 72 plaatjes om in te plakken op de tekstpagina's.

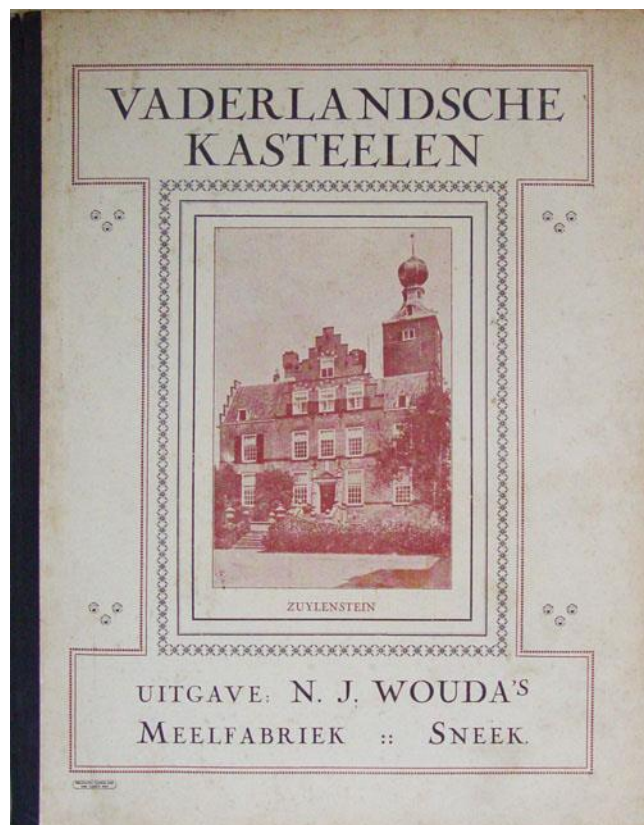
Prijs: "50 ct. bij Uwen winkelier en bij ons."

Kenmerken

Groot kwartoalbum (24,3 x 31,3 cm), halffinnen met zwarte gelakte rug met leerpersing. Voor- en achterplat zijn beplakt met mat papier. De achterzijde is blanco. De op de voorzijde gedrukte afbeelding is een vergroting van plaatje 48.

Het binnenwerk is weer van dik, stevig grijs papier dat weinig verzuring vertoont en de dikke lithoplaatjes goed kan dragen. De vijf dubbele bladen zijn als één pakket in de band genaaid, op het papieren binnenblad dat snel uitscheurt. Het boek heeft geen voorwoord, colofon en inhoudsopgave.

De 18 tekstpagina's bieden elk ruimte aan het inplakken van 4 plaatjes in een versierd kader. Onder elk kader staat een blok beschrijvende tekst.

De 72 plaatjes van 73 x 51 mm zijn tamelijk grove fotogravures, in offset gedrukt op wit lithokarton. Ze zijn deels gemaakt van foto's en deels van oude prenten. De naam van het kasteel is op de voorzijde van de plaatjes ingezet.

De plaatjes zijn op de achterzijde doorlopend genummerd 1 – 72.

Inhoud

In de keuze en de volgorde van de kastelen is geen enkele logica te bespeuren.

Getoond worden 54 kastelen die nog bestaan, waarbij nog eens 5 afbeeldingen gegeven worden van een vroegere staat. Verder worden 9 kastelen behandeld waarvan alleen nog enige ruïneresten bestaan. Het aantal van 72 wordt vol gemaakt met 4 gebouwen die niet meer bestaan, het stadhuis van Arnhem en het slot te Baarland, beide afgebroken in 1840, De Cronenburch – op het plaatje gespeld als Kroonenburg – afgebroken in 1839, en tenslotte het klooster Te(n) Hage in Eindhoven waarvan restanten sinds 1834 als sigarenfabriek in gebruik zijn.

Twee plaatjes vertonen een fout: op plaatje 53 (Gunterstein) is het nummer op de achterzijde foutief gedrukt als 35; plaatje 48 (Zuylenstein) is ook voor de omslag gebruikt en daardoor is kennelijk de naamopdruk op de voorzijde vergeten. De plaatjes die horen bij de teksten 54 en 55 (Nijenrode) zijn verwisseld.

Het thans onbewoonde en in vervallen toestand verkeerende kasteel Doornenburg, dat tot de merkwaardigste kasteelen van ons land behoort, ligt in de gemeente Bemmelen, dicht bij de plaats waar de Waal zich van den Rijn afscheidt. Reeds in 892 komt „den huise Dorenburch” in de historie voor, zoodat het wel zeer oud is. Tal van legendarische verhalen hebben zich om dit kasteel geweven, dat door zijn ligging zoo uitnemend geschikt was voor romantische overvallen en twisten. Tot in 1879 is het huis bewoond geweest, thans is het aan ergerlijke verwaarlozing prijs gegeven.

WOUD05

Wim en Bram met „Sara” op reis (Een Avontuurlijke Tocht)

Wim en Bram met „Sara” op reis (Een Avontuurlijke Tocht). Tekst “Duo”. Uitgegeven door N.J. Wouda's Meelfabriek – Sneek, (1927 ?)

56 pagina's inclusief het titelblad, met 144 fotoplaatjes om in te plakken in de tekst.

Prijs: 25 cent

Sara is de troetelnaam voor de motorfiets van het merk Saroléa. Saroléa was een Belgische fabriek, begonnen in 1898 met driewielers met Dion Bouton motor. In 1902 werd de eerste “motorfiets” gemaakt. De op de voorkant van het album getekende motor is waarschijnlijk de 500 CC Saroléa 23 S uit 1925, dus niet het “oude beestje” van het verhaal.

Kenmerken

De uitzonderlijke vormgeving van dit jongensboek van afwijkend formaat (20,5 x 24,7 cm), overgenomen van concurrent Bouma, is besproken op pagina 3.

Het boek bestaat uit 28 losse bladen van vrij stevig glad grijs papier (dat bruin verkleurt) met een stugge opgeruwde kartonnen omslag, bijeengehouden met een koord door de platten. Op de titelpagina is (meestal) een ansichtkaart van de fabriek ingeplakt.

Het boek is ingedeeld in twee korte hoofdstukjes en een lang hoofdstuk met kop op een nieuwe pagina. De open ruimte na het tweede hoofdstukje op pagina 8 is opgevuld met de tekening die ook voor op de omslag staat.

De plaatjes van circa 78 x 52 cm van dik glad papier komen overeen met die van de vorige twee albums, maar de kleur in de verschillende drukken varieert van lichtbruin, grijs tot bijna zwart. De plaatjes zijn bijna allemaal liggend, alleen 48 en 100 zijn staand maar ook liggend geplaatst.

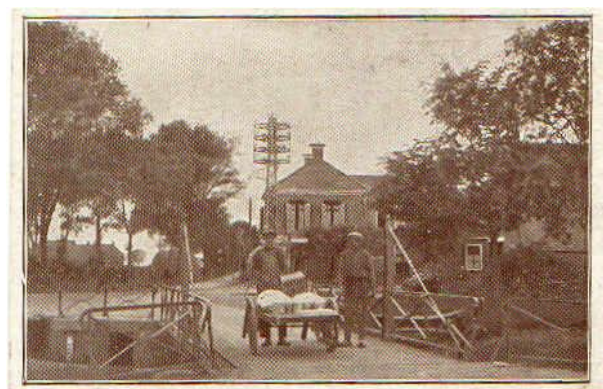
Opvallend is dat op veel foto's wordt geposeerd door een groep mensen, vooral kinderen, dat veel schoolgebouwen voorkomen (13 plus een gymnastiekzaal) en nauwelijks auto's (maar in Holwerd was al een pomp voor het hotel). In hotel-café Het Wapen van Nederland in St. Nicolaasga werd tijdig gewaarschuwd voor de tram, zoals met koeien van letters te lezen is op de zijgevel. De algemene indruk is dat de foto's veel ouder zijn dan het album.

Inhoud

‘In dit album vindt U een komische reisbeschrijving opgenomen speciaal voor de jeugd geschreven, waarin verteld wordt van de vele avonturen van twee jongens Wim en Bram met hun motorfiets „Sara”.’, aldus de reclametekst op de plaatjes. Dit reisavontuur van het duo Wim en Bram door de provincies Drenthe, Friesland en Groningen is geschreven door een onbekende die afsluit met het pseudoniem “Duo” en mogelijk dezelfde is als de anonieme “Luctor” van Bouma. Na twee korte inleidende hoofdstukjes gaat de hele vakantie van vier weken in één doorlopend hoofdstuk.

Het verhaal is simpel: Bram, de 16-jarige zoon van een motorhersteller, restaureert samen met zijn vriend Wim die naar school gaat, een oude Saroléa motor die zij Sara noemen. Als ze de motor aan de praat krijgen mogen ze ermee op vakantie heeft de vader beloofd. (Dat Bram pas 16 is, is in 1927 kennelijk geen bezwaar om een zware motor te mogen rijden.) In het tweede inleidende hoofdstukje gaat het al bijna mis als ze op de “proefvaart” met ruim 50 kilometer per uur uit de bocht vliegen, maar via de berm en een greppeltje toch weer op weg geraken. De vakantie reis verloopt echter voorspoedig.

Geestig en leerzaam voor de jeugd, volgens Wouda, maar de hele weg wordt er vooral veel ongein gemaakt. Alle plaatsen worden in de tekst opgesomd, maar er wordt niets wezenlijks over verteld.

Plaatje № 123. Donkerbroek

WOUD06

Het Ford-avontuur van Wim en Bram

Het „Ford-Avontuur” van Wim en Bram. Uitgegeven door N.J. Wouda's Meelfabrieken N.V. – Sneek, (1929)

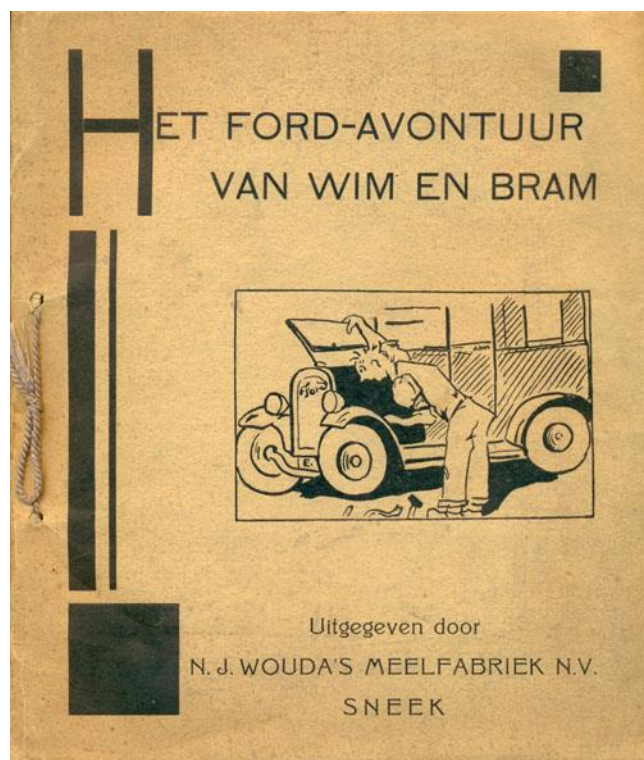
56 pagina's inclusief het titelblad, met 144 zwart-wit plaatjes om in te plakken in de tekst.

Prijs: 40 cent in de winkel en 50 cent toegezonden, een half jaar later verlaagd naar 25 cent franco.

Kenmerken

De vormgeving van dit jongensboek van 21 x 24,8 cm komt grotendeels overeen met het vorige. Het boek bestaat uit 28 losse bladen van vrij stevig glad grijs papier (dat bruin verkleurt) met een kartonnen omslag, bijeengehouden met een koord door de platten. De omslag van dit album is dunner. De tekening op de voorkant is plaatje 2 uitvergroot. De achterkant is blanco. Op de titelpagina van dit album is een dunne plaat geplakt (13,5 x 9 cm) van de fabriek van Wouda gezien over het water met bootjes.

Het boek is weer ingedeeld in twee korte hoofdstukken en een lang hoofdstuk dat de eigenlijke reis vertelt.

De plaatjes van circa 78 x 52 mm vormen voor het merendeel een vervolg op het vorige album, met kiekjes van vele dorpen en steden in de noordelijke provincies. Onderweg wordt nog even verteld over een ritje door Noord-Holland, waarmee plaats wordt gemaakt voor een ristje plaatjes van daar.

Dit album heeft meer staande plaatjes dan het vorige, waarbij een fout gemaakt is met plaatje 6. Bijzonder aan dit album is echter dat er 6 foto's van "de jongens" met de Ford tussengevoegd zijn, en 9 simpel getekende plaatjes die er vreemd bij afsteken. Het lijkt erop dat er niet voldoende foto's beschikbaar waren om weer een gros te vullen.

De zetter heeft kennelijk bij het maken van de onderschriften bij de plaatjes braaf de tekst gevolgd; plaatje 75 Andijk, dat door de verteller in Amsterdams plat als "Andaik" wordt uitgesproken, heeft die verdraaide naam als titel gekregen. Een aardig plaatje als bladvulling is een nieuwe versie van de Saroléa motorfiets die de avonturiers onderweg tegen kwamen.

De plaatjes zijn overwegend ook gedrukt op dun papier, net als de plaat voorin. Ze zijn weer genummerd 1 – 144 met de letter a toegevoegd waardoor ze gemakkelijk te onderscheiden zijn van die van het eerste boek.

Inhoud

Het "Ford-Avontuur" is het vervolg op de avontuurlijke tocht op de motorfiets „Sara". Dit tweede reisavontuur van het duo Wim en Bram door de provincies Drenthe, Friesland en Groningen, een of twee jaar na de reis met Sara, gaat nu met een oude Ford – Bram is al 18 geworden – en er moet noodgedwongen een Amsterdams neefje mee. Na een kort inleidend hoofdstuk getiteld "Drie Auto-Bandieten", en een proefrit waarin Bram moet laten zien dat hij wel kan rijden, gaat de vakantie in één doorlopend hoofdstuk. Het Amsterdamse neefje is aanleiding tot en bedenker van nog veel meer ongenie dan in het eerste boek.

Plaatje № 52a. Donkerbroek revisited

